

4. Бовкун С. Життя, присвячене музейній справі. *Житомирищина*. 2021. 27 квітня.
5. Лев С. Великому письменнику-демократу. *Радянська Житомирищина*. 1973. 29 липня.
6. Мороз В. Творчість його – поза часом. Житомир: Видавець Марина Косенко. 2014. 24 с.

УДК 811.161.2.:821.161..1.09 «18/19»(092)КОРОЛЕНКО

Ольга Вечерок
(Полтава)

СТАТТЯ В. Г. КОРОЛЕНКА НА ЗАХИСТ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У пропонованій роботі розглядається стаття В. Г. Короленка «Котляревський і Мазепа», присвячена відкриттю пам'ятника Котляревському у Полтаві. У ній Короленко, згадуючи ганебний випадок заборони української мови полтавським міським головою під час проголошення урочистих промов, порушує проблему принизливого становища української мови в Російській імперії порівняно з Австро-Угорщиною і вимагає повернення мови Котляревського і Шевченка на її батьківщину.

Ключові слова: українська мова, Короленко, Котляревський, Шевченко, Полтава, пам'ятник.

The proposed work explores V. G. Korolenko's article «Kotlyarevsky and Mazepa», dedicated to the opening of the monument to Kotlyarevsky in Poltava. Korolenko, recalling the shameful case of the banning of the Ukrainian language by the mayor of Poltava during a ceremonial speech, raises the issue of the humiliating position of the Ukrainian language in the Russian Empire compared to Austria-Hungary and demands the return of the language of Kotlyarevsky and Shevchenko to its homeland.

Keywords: Ukrainian language, Korolenko, Kotlyarevskyi, Shevchenko, Poltava, monument.

Володимир Короленко, більш відомий як письменник, хоча за життя він був також авторитетним правозахисником, обрав для себе нелегкий шлях громадського діяча – бути в опозиції до будь-якої влади, через що за життя зазнавав постійних утисків і переслідувань з боку влади, переважно імперської, оскільки більша частина його життя припадає на імперський період. Але й після смерті, у радянський період, не всі його твори побачили світ. Це стосується не лише опозиційних до комуністичної влади «Листів до Луначарського», а також «Листів з Полтави», спрямованих проти денікінської влади, та його щоденників 1918–1921 рр. Сьогодні його постать знову викликає чималу полеміку, і серед оцінок його особистості і творчості, на жаль, зустрічаються й негативні. На нашу думку, це свідчить про недостатню обізнаність

сучасних дослідників як з особистістю Короленка, так і з його творчою спадщиною, зокрема, з публіцистикою.

З метою об'єктивного аналізу вважаємо за необхідне зацітувати і критичні відгуки щодо Короленка. В. Мельниченко у своєму дослідженні наводить цитату професора Євгена Онацького зі створеної ним «Української малої енциклопедії»: «Короленко Володимир (1853–1921) – московський письменник українського роду, що належав до категорії тих «усердних малоросів», що, живучи в Україні, зневажали культуру рідного народу і віддавали всі свої сили на збагачення культури окупанта» (Мельниченко, 2021, с. 11). Полтавський журналіст і краєзнавець Г. Титаренко у статті «І ніколи по-українському не думав...», або Хто Ви, Володимире Галактіоновичу?» теж зневажливо називає Короленка малоросом: «Безперечно, Короленко був великим гуманістом, але не був він ні росіянином, ні тим більше українцем. За наявності генетичних українських і польських коренів він є яскравим прикладом малороса з добре прихованим комплексом меншовартості. І це його біда. Можливо, він її й не усвідомлював» (Титаренко, 2021).

Та є й протилежні думки. Вже згаданий вище В. Мельниченко цитує вислів громадсько-політичного діяча і літературного критика Сергія Єфремова, сучасника Короленка: «...серед численного гурту письменників, що постачила Україна російському письменству, важко одшукати більше з цього погляду виразну постать, аніж Короленко. <...> Зовсім несвідомо для себе, не культивуючи, не дбаючи про те, Короленко убрав у себе кращі української народної стихії сторони, зібрав мов у фокусі типові риси національної творчості й надзвичайно яскраво одбив їх у своїй особистій творчості» (Мельниченко, 2021, с. 12). «Вагомим свідченням вродання Володимира Короленка в український культурний ґрунт є його дружні стосунки з багатьма українськими письменниками, культурними та громадськими діячами», – зазначає В. Мельниченко (Мельниченко, 2021, с. 14). Короленко підтримував дружні й ділові стосунки з Михайлом Коцюбинським, Іваном Карпенком-Карим, Панасом Мирним, Марком Кропивницьким, Гнатом Хоткевичем, Христиною Алчевською, Лесею Українкою, яка неодноразово наголошувала, що твори Короленка необхідно перекладати українською мовою. Я. Стех у статті «Він захищав віру наших батьків» теж стає на захист Короленка, зазначаючи, що той «не пропустив жодного свята, присвяченого Шевченкові, любив твори І. Франка, в різних умовах обороняв українську мову <...> Після відкриття пам'ятника Котляревському написав цінну статтю «Котляревський і Мазепа», виступивши в ній палким оборонцем української мови й культури» (Стех, 2003).

Саме на цій статті хотілось би зосередити увагу в межах нашого дослідження. У ній йдеться про відкриття пам'ятника Івану

Котляревському в Полтаві у 1903 році. В урочистостях взяли участь і українці з Галичини, що входила тоді до складу Австро-Угорської імперії («...Полтава стала центром інтелектуального паломництва галицької інтелігенції, яка говорила, писала, навчалася й навчала по-українськи», – пише у своїй статті Короленко (Короленко, 1955, с. 374). Вони, як і слід було очікувати, читали свої промови українською мовою. «Можна було передбачити, що на святі українського слова й промови будуть українські», – зазначає він (Короленко, 1955, с. 374). Та коли черга дійшла до українців – підлеглих Російській імперії, полтавський міський голова Трегубов заборонив виголошувати промови мовою, якою «говорив проклятий Мазепа». Короленко не був присутній на торжестві, але згодом дізнавшись, з обуренням описав цей випадок, називаючи актом вандалізму: «Було видно, що за кордоном, в Австрії, мова Котляревського й Шевченка давно вже стала знаряддям публічного, наукового і політичного слова, знаряддям культурної боротьби за самостійність одного із слов'янських племен під натиском іншомовної культури. Але... лише тільки та ж українська мова пролунала з вуст наших, російських, а не австрійських, українців, міський голова з перекошеним від переляку обличчям, пославшись на якийсь нікому не відомий наказ адміністрації, відразу ж заборонив читання адрес. <...> Виходило таким чином, що мова Котляревського і Шевченка, що привернула до російської України зарубіжних паломників, законна тільки в Австрії. На своїй батьківщині, у своєї колиски вона заборонена» (Короленко, 1955, с. 376).

Та все ж таки полтавська міська дума написала скаргу до сенату з приводу цього ганебного випадка. Ось як описує наступні події Короленко: «Зрозуміло, скарга нічого вже поправити не могла: делегати роз'їхалися, везучи з собою нерозумну мораль сумного свята. Та все ж скарга полтавської думи пішла в сенат і... років через два вийшов сенатський указ, який визнавав адміністративне вислання мови, на якій писав Котляревський, незаконним» (Короленко, 1955, с. 377). Проте доля цього указу повторила долю гоголівської «пропалої грамоти».

«І не знайшлося ніякого гоголівського запорожця, – пише Короленко, – який би зумів розшукати «пропалу грамоту»..., щоб незаконно вислана за кордон мова Котляревського і Шевченка була знову повернута за місцем свого народження і старого проживання...» (Короленко, 1955, с. 378).

Вважаємо, що розглянута нами стаття В. Г. Короленка є переконливим – і далеко не єдиним! – прикладом публічного захисту письменником не лише української мови, а й української ідентичності, тому творчий спадок великого гуманіста має належати українській, а не російській культурі.

Джерела та література

1. Мельниченко В. Володимир Короленко: твори Шевченка – це була любов і захоплення / Слово Просвіти, 2021. С. 11–17. <http://slovoprosvity.org/2021/11/22/volodymyr-korolenko-tvory-shevchenka-tse-bula-liubov-i-zakhoplennia/>
2. Титаренко Г. «І ніколи по-українському не думав...», або Хто Ви, Володимире Галактіоновичу? / ГРІНЧЕНКО інформ, 2021. <http://grinchenko-inform.kubg.edu.ua/i-nikoly-po-ukrayinskomu-ne-dumav-abo-hto-vy-volodymyre-halaktionovychu/>
3. Стех Я. Він захищав віру наших батьків / Кримська світлиця, 2003. <http://svitlytsia.crimea.ua/?section=article&artID=1135>
4. Короленко В. Г. Собрание сочинений: в 10 т. / Подготовка текста и примечания С. В. Короленко. Москва, 1955. Т. 8. 511 с.

УДК 93/94(930.2);82-94 Володимир Короленко

Олеся Головка
(Полтава)

ПОЛТАВСЬКІ СТОРІНКИ ЖИТТЯ ВОЛОДИМИРА КОРОЛЕНКА

У статті досліджуються полтавські сторінки життя Володимира Короленка. А саме гуманістичні аспекти полтавського періоду життя письменника на прикладі автобіографічних історій Володимира Короленка.

Ключові слова: *Володимир Короленко, життя, історія, любов, людяність, письменник, Полтава.*

The article examines the Poltava pages of Volodymyr Korolenko's life. Namely, humanistic aspects of the Poltava period of the writer's life on the example of autobiographical stories of Volodymyr Korolenko.

Keywords: *Volodymyr Korolenko, life, history, love, humanity, writer, Poltava.*

Володимир Короленко переїхав до Полтави у віці сорока семи років. Саме в цьому провінційному місті йому судилося прожити останні роки свого життя (1900–1921 рр.). Володимир Галактіонович Короленко, крім того, що був відомим письменником, громадським діячем, журналістом, публіцистом, володів особливим талантом – талантом людяності. Письменник мав добре серце, через яке він пропускав усі біди, нещастя, проблеми, сльози тих людей, які зверталися до нього за допомогою. У провінційній Полтаві Володимира Галактіоновича більшість людей знали, передусім, як порадника, захисника, як останню в житті інстанцію, до якої можна звернутися за допомогою. Чужі нещастя завжди хвилювали письменника. Володимир Галактіонович не міг не допомогти чужій біді. Тому, Короленко ще за життя став «апостолом дієвої любові», «моральним генієм». Життєвий шлях Володимира Короленка